

เล่มที่ 1

เอกสารประกอบการเรียนการสอน
วิชาศิลปะ(สาระนาฏศิลป์)
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 นาฏยศัพท์

นางอรทัย ศรีเมือง
ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ
ครูชำนาญการ

โรงเรียนสตึก

อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 32

คำนำ

เอกสารประกอบการเรียน วิชาศิลปะ(สาระนาฏศิลป์) ศ23101 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้ เป็นเอกสารประกอบการเรียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนมีความรอบคอบ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยและมีเจตคติที่ดีต่อศิลปะ(สาระนาฏศิลป์)

ผู้จัดทำได้พัฒนา ปรับปรุงและเผยแพร่เอกสารประกอบการเรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 5 เล่ม ดังนี้

เล่มที่ 1 เรื่อง นาฏยศัพท์

เล่มที่ 2 เรื่อง ภาษาท่าทางนาฏศิลป์

เล่มที่ 3 เรื่อง การผลิตการแสดงละคร

เล่มที่ 4 เรื่อง รำวงมาตรฐาน

เล่มที่ 5 เรื่อง การประดิษฐ์เครื่องประดับประกอบการแสดงเรือบั้งปลา

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการเรียนศิลปะ(สาระนาฏศิลป์) เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียน เพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพนักเรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

อรรถัย ศรีเมือง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
คำชี้แจง	1
ขั้นตอนการใช้เอกสารประกอบการเรียน.....	2
สาระ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด.....	3
จุดประสงค์การเรียนรู้.....	3
แบบทดสอบก่อนเรียนเรื่อง นาฏยศัพท์	4
เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์	6
เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง นาฏยศัพท์	7
ใบกิจกรรม เรื่อง นาฏยศัพท์	24
เฉลยใบกิจกรรม เรื่อง นาฏยศัพท์	25
แบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์	26
เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์	28
แบบประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้	29
เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้	30
บรรณานุกรม	31

คำชี้แจง

1. เอกสารประกอบการเรียน ศิลปะ(สาระนาฏศิลป์) ศ23101 สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

มีทั้งสิ้น จำนวน 5 เล่ม ดังนี้

เล่มที่ 1 เรื่อง นาฏยศัพท์

เล่มที่ 2 เรื่อง ภาษาท่าทางนาฏศิลป์

เล่มที่ 3 เรื่อง การผลิตการแสดงละคร

เล่มที่ 4 เรื่อง รำวงมาตรฐาน

เล่มที่ 5 เรื่อง การประดิษฐ์เครื่องประดับประกอบการแสดงเรียมอัสรา

2. เอกสารประกอบการเรียน เล่มนี้ประกอบด้วย

2.1 คำนำ

2.2 สารบัญ

2.3 คำชี้แจง

2.4 คำแนะนำสำหรับครู

2.5 ขั้นตอนการใช้เอกสารประกอบการเรียน

2.6 สาระ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2.7 จุดประสงค์การเรียนรู้

2.8 แบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์

2.9 เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์

2.10 เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์

2.11 ใบกิจกรรม เรื่อง นาฏยศัพท์

2.12 เฉลยใบกิจกรรม เรื่อง นาฏยศัพท์

2.13 แบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์

2.14 เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง นาฏยศัพท์

2.15 บรรณานุกรม

3. เอกสารประกอบการเรียน เล่มนี้ใช้เวลาเรียน 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนการใช้เอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียนนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ ประอบการจัดการเรียนรู้วิชาศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ศ23101สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในการนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนนั้นครูนาฏศิลป์ เป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสำคัญยิ่งที่จะทำให้การเรียนรู้นาฏศิลป์ ของนักเรียนบรรลุมาตรฐาน ตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ จึงควรปฏิบัติตามขั้นตอนการใช้ ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา/หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
3. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้
4. ใช้สื่อให้เหมาะสมในการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้
5. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนใบกิจกรรมและแบบทดสอบหลังเรียน
6. การวัดและประเมินผลตามเครื่องมือที่เตรียมไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
7. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้มีคุณภาพเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการเสริมแรงทางบวกแก่นักเรียน
8. บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้ต่อไป

สาระ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวชี้วัด

ใช้ศัพท์ทางละครที่เหมาะสม บรรยาย เปรียบเทียบอาภักปกริยาของผู้คน ในชีวิตประจำวันและในการแสดง

จุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 อธิบายความหมายของนาฏยศัพท์ได้ (K)
- 3.2 ปฏิบัติทำนาฏยศัพท์ได้ถูกต้อง(P)
- 3.3 เข้าใจความหมายของนาฏยศัพท์และปฏิบัติได้ถูกต้องสวยงาม (A)

แบบทดสอบก่อนเรียน

เรื่อง นาฏยศัพท์

คำชี้แจง นักเรียนเลือกข้อที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว แล้วทำเครื่องหมายกากบาท (x)
ลงในกระดาษคำตอบ

1. จุดหมายของนาฏยศัพท์ให้นักเรียนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติข้อใดสำคัญที่สุด
 - ก. อนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติไทย
 - ข. มีความรู้ในการชมนาฏศิลป์ไทย
 - ค. นำไปใช้เรียนนาฏศิลป์และร่ำอย่างงดงามถูกต้อง
 - ง. ศึกษาลักษณะท่ารำไทย
2. นาฏยศัพท์หมายถึงข้อใด
 - ก. ศัพท์ทั่ว ๆ ไปใช้ทางนาฏศิลป์
 - ข. ศัพท์เฉพาะที่ใช้ทางนาฏศิลป์
 - ค. ศัพท์ที่ใช้ดัดแปลงท่ารำ
 - ง. ศัพท์ที่ใช้เรียกแทนเทพเจ้า
3. นาฏยศัพท์แบ่งออกเป็นกี่หมวด
 - ก. 4 หมวด
 - ข. 3 หมวด
 - ค. 2 หมวด
 - ง. 1 หมวด
4. คำว่า “จรดเท้า” อยู่ในนาฏยศัพท์หมวดใด
 - ก. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด
 - ข. นามศัพท์
 - ค. ศัพท์เสริม
 - ง. ศัพท์เชื่อม
5. ข้อใดจัดอยู่ในหมวดกิริยาศัพท์
 - ก. ดีไหล่
 - ข. เกร็งคอ
 - ค. เปิดคาง
 - ง. รำแอ้

6. ถองสะเอว เป็นนาฏยศัพท์จัดอยู่ในหมวดใด

ก. นามศัพท์

ข. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด

ค. กิริยาศัพท์ ศัพท์เสริม

ง. กิริยาศัพท์ขณะใช้ท่ารำ

7. การตั้งวง ข้อใดเป็นเกณฑ์ในการบอกประเภทการตั้งวง

ก. มือ

ข. ส่วนโค้งลำแขน

ค. ปลายนิ้ว

ง. การหักข้อมือ

8. ข้อใดไม่ใช่การจับให้สวย

ก. การกรีดนิ้ว

ข. การจรดนิ้ว

ค. การหักข้อมือ

ง. การเล่นนิ้ว

9. กิริยาการเคลื่อนไหวมือจากท่ารำหนึ่งไปอีกท่ารำหนึ่ง เรียกว่าอะไร

ก. การสะบัดมือ

ข. การกรีดมือ

ค. การปล่อยมือ

ง. การเดินมือ

10. จากรูปภาพข้างล่าง เป็นนาฏยศัพท์ในข้อใด

ก. จับหงาย

ข. จับคว่ำ

ค. จับปรกหน้า

ง. จับปรกข้าง

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน
เรื่อง นาฏยศัพท์

ข้อ	เฉลย
1	ค
2	บ
3	บ
4	บ
5	ค
6	ง
7	ค
8	ง
9	ง
10	ก

ใบความรู้ เรื่อง นาฏยศัพท์
สาระการเรียนรู้นาฏศิลป์ (ศ23101) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

นาฏยศัพท์

การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงโขน ละคร หรือระบำเบ็ดเตล็ดต่างๆ ก็ดี ทำทางที่ผู้แสดงแสดงออกมานั้นย่อมมีความหมายเฉพาะ ยิ่งหากได้ศึกษาอย่างดีแล้วอาจทำให้เข้าใจในเรื่องการแสดงมากยิ่งขึ้นทั้งผู้แสดงเองและผู้ชมการแสดงนั้น ๆ สิ่ง que เข้ามาประกอบเป็นทำทางนาฏศิลป์ไทยนั้นก็คือ เรื่องของนาฏยศัพท์ ซึ่งแยกออกได้เป็นคำว่า “นาฏย” กับคำว่า “ศัพท์” (สุมิตร เทพวงศ์. 2541 : 191)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายไว้ว่า

นาฏย หมายถึง เกี่ยวกับการฟ้อนรำ เกี่ยวกับการแสดงละคร

ศัพท์ หมายถึง คำ คำยากที่ต้องแปล

ความหมายของคำว่า “นาฏยศัพท์”

เมื่อนำคำ 2 คำมารวมกัน มีผู้ให้ความหมายดังนี้

ประทีน พวงสำลี (2514 : 163) นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับท่ารำ

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจาทรงศ์ มนตรีศาสตร์ (2517 : 180) นาฏยศัพท์ หมายถึง คำที่ใช้ในวงการนาฏศิลป์ไทย สามารถสื่อความหมายได้ทุกฝ่ายในการแสดงต่าง ๆ

เรณู โกศินานนท์ (2546 : 1) นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์เฉพาะที่ใช้ทางนาฏศิลป์ไทย เป็นชื่อของลักษณะท่ารำของไทย

สรุปแล้ว นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่ใช้ในวงการนาฏศิลป์ไทย เป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกท่าทางที่ปฏิบัติหรือกิริยาอาการต่าง ๆ ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับนาฏศิลป์ เพื่อให้ใช้สื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ตรงกัน

ที่มาของนาฏยศัพท์

เมื่อปี พ.ศ.2497 ครูอาคม สายาคม ได้รับคำสั่งจากนายธนิต อยู่โพธิ์ ซึ่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้นให้เขียนนาฏยศัพท์ขึ้น ต่อมาครูอัมพร ชัชกุล ได้ขออนุญาตจากครูอาคม สายาคม นำไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ ต่อมาเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ตามลำดับ นาฏยศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับท่ารำไทยนั้นมีมาก ถ้าแยกตามลักษณะของการใช้จะแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

1. นามศัพท์หมายถึง ศัพท์ที่เรียกชื่อท่ารำ หรือชื่อท่าที่บอกอาการกระทำของผู้รำเช่น วง จีบ สะบัดมือ ม้วนมือ คลายมือ กรายมือ ปาดมือ กระทบ กระดก ยกเท้าก้าวเท้า ประเท้า ตบเท้า กระทุ้ง กระเทาะ จรดเท้า แตะเท้า ซอยเท้า ขยันท้าฉายเท้า สะดุดเท้า รวมเท้า โย้ตัว ยกตัว ตีไหล่ กล่อมไหล่ ฯลฯ

2. กิริยาศัพท์หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกในการปฏิบัติบอกอาการกิริยา ซึ่งแบ่งออกเป็น

2.1 ศัพท์เสริมหมายถึงศัพท์ที่ใช้เรียกเพื่อปรับปรุงท่าทำให้ถูกต้องสวยงาม เช่น กันวง ลดวงส่งมือ ดึงมือ หักข้อ หลบศอก เปิดคาง ทรงตัว แผ่นตัว ดึงเอว ดึงไหล่ กดไหล่กดเกลียวข้าง ทับตัว หลบเข้า ถีบเข้า แข้งเข้า กันเข้า เปิดสัน ฯลฯ

2.2 ศัพท์เชื่อมหมายถึงศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อท่ารำหรือท่วงทีของผู้รำที่ไม่ถูกต้องตามมาตรฐานเพื่อให้ผู้รำรู้ตัวและแก้ไขท่าของตนเองให้ดีขึ้น วงล้ำ วงคว้างเหี้ยม วงหัก วงสั้น เกร็งคอ หอบไหล่ ทรวดตัว ขย่มตัว เหลี่ยมล้ำ รำแอ้ รำลน รำเลื้อย รำล้ำจังหวะ รำหน่วงจังหวะ

3. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ดหมายถึงศัพท์ต่างๆที่ใช้เรียกในภาษานาฏศิลป์ นอกเหนือไปจากนามศัพท์และกิริยาศัพท์ เช่น จีบยาว จีบสั้น ลักคอ เดินมือ เอียงทางวง คืบตัวอ่อนเหลี่ยม เหลี่ยมล่าง แม่ทา ท่าที่ ขึ้นท่า ทลายท่า นายโรงพระใหญ่ - พระน้อย นางกษัตริย์ นางตลาด ผู้เมีย ยืนเครื่อง ศัพท์แทน

นาฏยศัพท์

ท่าที่ 1 การดัดมือ ดัดแขน ดัดตัว

ในการฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยเบื้องต้น ผู้เรียนควรเริ่มจากการฝึกหัดดัดมือ ดัดแขน ดัดตัว เพื่อเตรียมร่างกายทุกสัดส่วนให้พร้อมสำหรับการฝึกหัดการรำรำ ดังนี้

ท่าดัดมือ

ท่าตัดแขน

1.1 การตัดมือ เป็นฝึกหัดเพื่อตัดนิ้วมือและข้อมือ โดยการใช้มือข้างหนึ่งรวบนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วนัยให้ตั้งขึ้นแล้วหักปลายนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และนิ้วนัยให้ตั้งขึ้นแล้วหักปลาย นิ้วทั้ง 4 มาที่ลำแขน หักข้อมือเข้าหาลำแขน ส่วนนิ้วหัวแม่มือให้งอเข้าหาฝ่ามือเล็กน้อย ถ้าตัดมือ ข้างซ้ายให้ตั้งเข้าซ้ายปลายเท้าซ้ายเขยิบขึ้น ส่วนเท้าขวาพับปลายเท้าขวาไว้ใต้เข้าซ้าย นั่งทรงตัวยืด ขึ้น น้ำหนักตัวอยู่ที่กันขา ยืนแขนซ้ายดึงให้ข้อศอกวางบนเข้าซ้ายแล้วใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วทั้ง 4 ด้านขวารวมรวมนิ้วซ้ายหักข้อมือเข้าหาลำตัว หน้าตรง แล้วเริ่มนับตามจำนวนครั้งที่กำหนด ทำ เช่นนี้สลับกับมืออีกข้างหนึ่ง

1.2 การตัดแขน เป็นการดักแขนให้งอนโค้งสวยงาม ดูเป็นคนแขนอ่อน วิธีปฏิบัติทำได้ หลายวิธี ขอแนะนำ 3 วิธี ดังนี้

ท่าตัดแขนวิธีที่ 1 ถ้าตัดแขนซ้ายนั่งพับเพียบขาขวาทับขาซ้ายท้าวแขนซ้ายให้มือไป ข้างหน้า ยึดตัวตรงให้น้ำหนักอยู่ที่มือซ้าย ใช้มือขวาดันที่ศอกให้ไปข้างหนึ่งให้มากที่สุดเท่าที่จะทำ ได้ แล้วเริ่มนับตามจำนวนที่กำหนด ทำเช่นนี้สลับกับแขนอีกข้างหนึ่ง

ท่าตัดแขนวิธีที่ 2 นั่งยอง ๆ ด้วยปลายเท้า ท้าวแขนทั้งสองข้างไปข้างหน้าให้ศอกทั้งสองข้างตรงกับเข้าทั้งสองข้าง ทั้งน้ำที่เข้าเข้าทั้งสองพร้อมกับใช้เข่าดันศอกไปข้างหน้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ยึดตัวขึ้น แล้วเริ่มนับตามจำนวนที่กำหนด

ท่าตัดแขนวิธีที่ 3 โดยนั่งชันเข่าทั้ง 2 ให้ส้นเท้าชิดกัน แบะเข่าออก สอดประสานนิ้ว มือทั้งสองเข้าหากัน พลิกกลับให้ฝ่ามือทั้ง 2 หายออกจากลำตัว เขยิบแขนดึง ให้ศอกอยู่ระหว่าง เข่าทั้งสองข้าง ใช้เข่าบีบข้อศอกเข้าหากันให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ยึดตัวขึ้น แล้วเริ่มนับตาม จำนวนที่กำหนด

1.3 ทำตัดตัว (ท่าที่ 1) นั่งขัดสมาธิยกเท้าซ้ายขึ้นมาขัดบนขาขวายืดตัวขึ้น (ท่าที่ 2) แล้วทำวแนทั้งสองไปข้างหน้ากว่าตัวลงยืดตัวยืดตัวขึ้นตรง แล้วเริ่มนับตามจำนวนที่กำหนด

ท่าที่ 1 การตัดตัว

ท่าที่ 2 การนั่งตึงเอว ตึงไหล่

การนั่งตึงเอว ตึงไหล่ คือ การนั่งทรงตัวให้ได้ท่าที่สมดุลสวยงาม โดยเกร็งร่างกายทุกสัดส่วน พร้อมกับดันเอวให้ไปข้างหน้า ดันไหล่ไปข้างหลัง

ท่าที่ 3 การนั่งกตเกลียวข้าง

การนั่งกตเกลียวข้าง คือ การนั่งเอียงลำตัวไปข้างใดข้างหนึ่ง พร้อมทั้งกตไหล่ข้างนั้นลง

ท่าที่ 4 การถองสะเเว

ถองสะเเว แขนขวางอศอก ให้ข้อศอกจรดเเว กำมือหลวม ๆ หักข้อมือเข้า กตไหล่ขวา ศีรษะเอียงขวา มือซ้ายสูงระดับไหล่ ถ้าจะถองสะเเวข้างซ้ายก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

ท่าที่ 5 การยืนตึงเอว ตึงไหล่

การยืนตึงเอว ตึงไหล่ คือ การยืนทรงตัวให้ได้ท่าที่สมดุลสวยงาม โดยเกร็งร่างกายทุกสัดส่วน พร้อมกับดันเอวให้ไปข้างหน้า ดันไหล่ไปข้างหลัง

ท่ายืนตึงเอว ตึงไหล่

ท่าที่ 6 การยืนกตเกลียวข้าง

การยืนกตเกลียวข้าง คือ การยืนเอียงลำตัวไปข้างใดข้างหนึ่ง พร้อมทั้งกตไหล่ข้างนั้นลงและเอียงศีรษะลงให้เต็มที่

ท่ายืนกตเกลียวข้าง

ท่าที่ 7 การตั้งวง

วง คือ ส่วนโค้งของลำแขนอยู่ในลักษณะครึ่งวงกลม นิ้วทั้ง 4 ตั้งขึ้นและให้ชิดกัน นิ้วหัวแม่มืองอเข้าหาฝ่ามือเล็กน้อย ที่สำคัญต้องหักข้อมือเข้าหาลำแขนทุกครั้ง วงมีหลายลักษณะ แต่ละลักษณะใช้ปลายนิ้วเป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งลักษณะ ดังนี้

- 1) วงบน ตั้งวงขึ้นเฉียงออกไปด้านข้างให้ปลายนิ้วสูงระดับหางคิ้ว
- 2) วงกลาง ตั้งวงขึ้นเฉียงออกไปด้านข้างแต่แคบกว่าวงบนให้ปลายนิ้วสูงระดับไหล่

วงบน

วงกลาง

- 3) วงล่าง ตั้งวงให้ปลายนิ้วอยู่ระดับเอวพร้อมทั้งหลบศอก
- 4) วงหน้า ตั้งวงไปข้างหน้าให้ลำแขนทั้งสองข้างขนานกัน ปลายนิ้วอยู่ระดับไหล่

วงล่าง

วงหน้า

ท่าที่ 8 การจีบ

จีบ คือ การใช้นิ้วหัวแม่มือจรดตรงข้อสุดท้ายของปลายนิ้วชี้ นิ้วที่เหลือทั้ง 3 เหยียดตึงกรีดออกเป็นรูปใบพัด ที่สำคัญต้องหักข้อมือเข้าหาลำแขนทุกครั้ง จีบมีหลายลักษณะแต่ละลักษณะใช้ตัวจีบเป็นเกณฑ์ในการจัดลักษณะ ดังนี้

- 1) จีบหงาย ตัวจีบชี้ขึ้นบน
- 2) จีบคว่ำ ตัวจีบชี้ลงล่าง
- 3) จีบส่งหลัง ส่งจีบไปข้างหลังแขนตึง ตัวจีบอยู่ในลักษณะจีบหงาย
- 4) จีบปรกข้าง ยกจีบไปด้านข้าง งอศอกให้ตั้งฉาก ตัวจีบอยู่ในระดับแฉ่งศีรษะ
- 5) จีบปรกหน้า ยกแขนมาข้างหน้างอศอกให้ตั้งฉาก จีบมาข้างหน้า

จีบหางย

จีบควำ

จีบส่งหลัง

จีบปรกหน้า

จิบปรกข้าง

ท่าที่ 9 การเหลื่อมเท้า

การเหลื่อมเท้า คือ กิริยาการเคลื่อนไหวเท้า โดยเริ่มจากการยืนให้เท้าสองข้างเสมอกัน แล้วเลื่อนเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหน้าเล็กน้อยเชิดปลายเท้าขึ้น ถ่ายน้ำหนักมายุ่งข้างเท้าหลัง

ท่าที่ 10 การประเท้า

การประเท้า คือ กิริยาของการใช้เท้าวางเหลื่อมกัน ด้วยการเหยोजมูกเท้าข้างใดข้างหนึ่งขึ้นเล็กน้อย โดยที่ส้นยังติดพื้นอยู่ เชิดปลายเท้าขึ้นทุกนิ้ว ใช้มูกเท้ากระทบ

ท่าประเท้า

ท่าที่ 11 การยกหน้า

การยกหน้า คือ การยกเท้าข้างใดข้างหนึ่งมาข้างหน้า น้ำหนักจะอยู่ข้างเท้าที่ยืนอยู่

ท่าที่ 12 การก้าวเท้า

การก้าวเท้ามี 3 ลักษณะ คือ

- 1) ก้าวหน้า คือ การก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหน้า เปิดส้นเท้าหลัง
- 2) ก้าวไขว้ คือ การก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไขว้ เอียงศีรษะพร้อมกอดเกลียวข้างด้านเท้าที่ก้าวไขว้
- 3) ก้าวข้าง คือ การก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปด้านข้าง เปิดส้นเท้าหลังหลบเข้าด้านเท้าหลัง เอียงศีรษะพร้อมกอดเกลียวข้างด้านเท้าหลัง

ก้าวหน้า

ก้าวไขว้

ก้าวข้าง

ท่าที่ 13 การกระทุ้งเท้า

การกระทุ้งเท้า คือ การเคลื่อนไหวเท้า โดยเริ่มจากการก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหน้า ใช้จมูกเท้าหลังกระแทกพื้นข้างหลังเบา ๆ แล้วยกขึ้นเล็กน้อย

การกระทุ้งเท้า

ท่าที่ 14 การกระดกเท้า

การกระดก (แบบยืน) แยกออกเป็น กระดกหลัง เป็นกริยาสืบเนื่องจากการก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหน้าแล้วกระดกเท้าหลังขึ้น กระดกเลี้ยว เป็นกริยาสืบเนื่องจากการก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปด้านข้าง แล้วกระดกเท้าหลังขึ้น เอียงศีรษะและกอดเกลียวข้างด้านเท้าที่กระดก

กระดกหลัง

กระดกเลี้ยว

ท่าที่ 15 ท่าถัดเท้า

การถัดเท้า หมายถึง กิริยาการเคลื่อนไหวเท้าสลับกัน คำว่า “ถัด” ในที่นี้คือ เริ่มจรดเท้าแล้วใช้จมูกเท้าเสียดไปข้างหน้าเหยียดจมูกให้สันเท้าปะทะกับพื้นแล้วยกขึ้นก้าวหรือวางต่อไป การถัดเท้ามี 2 ลักษณะ คือ การถัดเท้าเคลื่อนที่ และการถัดเท้าอยู่กับที่

การถัดเท้าเคลื่อนที่ จะเริ่มจากการก้าวเท้าซ้ายก่อน จากนั้นจึงถัดเท้าขวาแล้วจึงก้าวให้ปฏิบัติสลับกันไป โดยใช้คำสั่งว่า “ก้าว-ถัด-ก้าว” การเอียงศีรษะขึ้นอยู่กับทิศทางของการเคลื่อนไหว ถ้าเคลื่อนไปทางซ้าย ให้กดไหล่ขวาศีรษะเอียง ถ้าเคลื่อนไปทางขวาให้กดไหล่ซ้ายศีรษะเอียงซ้าย

การถัดเท้าอยู่กับที่ จะเริ่มจากเท้าขวาก้าวไขว้ เท้าซ้ายอยู่หลังเปิดสัน ใช้เท้าซ้ายกระทุ้งข้างหลัง เท้าขวาถัดเท้าอยู่ข้างหน้าแล้วจึงวาง ให้ปฏิบัติสลับกันไป โดยใช้คำสั่งว่า “กระทุ้ง-ถัด-วาง” การทรงตัวใช้การกดไหล่ ลักคอก สลับกัน ถ้ากระทุ้งให้กดไหล่ซ้ายลักคอกไปทางขวา ให้กดไหล่ขวาลักคอกไปทางซ้าย ทรงตัวตรง

จากนาฏยศัพท์ต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นพื้นฐานสำคัญที่เป็นส่วนประสมทำให้มีท่าทางต่าง ๆ เกิดขึ้นในวงการนาฏศิลป์ไทย เรียกว่า “การรำตีบท” การรำตีบทเป็นส่วนสำคัญมากส่วนหนึ่งของนาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีความสำคัญต่อการแสดง อันเป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องจากนาฏยศัพท์และจากการเลียนแบบธรรมชาติ นำมาปรุงแต่งทำให้เกิดความหมายต่อบทบาทที่แสดง ตลอดจนเป็นสื่อทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ชมและผู้แสดงมากขึ้น

การถัดเท้า 1

การถัดเท้า 2

การถัดเท้า 3

ใบกิจกรรมเรื่อง นาฏยศัพท์

คำชี้แจง ให้นักเรียนเติมคำลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

1. นาฏยศัพท์ หมายถึง
2. ประเภทของนาฏยศัพท์มี ประเภท
3. วง มี.....ชนิด อะไรบ้าง

.....

.....

.....

4. จีบ มี 3 ลักษณะ คือ

.....

.....

.....

5. วงบน ตัวพระ ปลายนิ้วอยู่ระดับใด

6. วงกลาง ตัวนาง ปลายนิ้วอยู่ระดับใด

- 7.

หมายถึง

- 8.

หมายถึง

- 9.

หมายถึง

- 10.

หมายถึง

เฉลยใบกิจกรรม
เรื่อง นาฏยศัพท์

1. ศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อแทนท่ารำนานาศิลป์
2. 3 ประเภท
3. วงมี 4 ชนิด คือ วงบน วงกลาง วงล่าง วงหน้า
4. จีบหางย จีบคว่ำ
5. ศีรษะ
6. ไหล่
7. วงล่าง
8. ประทับ
9. กระดกเท้า
10. ก้าวเท้าหน้า

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องรายการประเมินและสังเกตพฤติกรรมที่กำหนด

[illegible]

เกณฑ์การให้คะแนน 4 = ดีมาก 3 = ดี 2 = พอใช้ 1 = ต้องแก้ไขปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมกาปฏิบัติกิจกรรมการเรียน
ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1เรื่อง นาฏยศัพท์
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระนาฏศิลป์) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ระดับคะแนน รายการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
บอกความหมายของนาฏยศัพท์	บอกความหมายของนาฏยศัพท์เบื้องต้นนาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ละเอียดถูกต้องทุกขั้นตอน	บอกความหมายของนาฏยศัพท์เบื้องต้นนาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ละเอียดถูกต้องเป็นส่วนใหญ่	บอกความหมายของนาฏยศัพท์เบื้องต้นนาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ละเอียดถูกต้องบางส่วน	บอกความหมายของนาฏยศัพท์เบื้องต้นนาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ไม่ถูกต้อง
ความตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม	ตั้งใจปฏิบัติเต็มที่สนใจซักถามตลอดเมื่อไม่เข้าใจ ไม่คุยและหยอกล้อกันในขณะปฏิบัติกิจกรรม	ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมพอสมควร สนใจซักถามบ่อยครั้ง ไม่คุยและหยอกล้อกันในขณะปฏิบัติกิจกรรม	ตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมสนใจซักถามในบางครั้ง ในขณะปฏิบัติกิจกรรม	ไม่ค่อยตั้งใจปฏิบัติกรรรม ไม่สนใจซักถาม คุย และหยอกล้อกันบ่อยครั้ง ในขณะปฏิบัติกิจกรรม
ความกล้าแสดงออก	มีความมั่นใจในการแสดงออกและพร้อมที่จะแสดงทันทีด้วยความตั้งใจ	มีความกล้าแสดงออกพร้อมที่จะแสดงทันทีด้วยความเต็มใจ แต่ขาดความมั่นใจบ้าง	ไม่ค่อยกล้าแสดงออกมีท่าทางเขินอาย ไม่ค่อยมีความมั่นใจในตัวเอง	ไม่กล้าแสดงออกและมีท่าทางเขินอาย ไม่มีความมั่นใจในตัวเอง
ความถูกต้องของการปฏิบัตินาฏยศัพท์	ปฏิบัตินาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ถูกต้องตามที่กำหนด	ปฏิบัตินาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่	ปฏิบัตินาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ถูกต้องเป็นส่วน	ปฏิบัตินาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ (วง จีบ) ได้ไม่ถูกต้อง
การร่วมปฏิบัติกิจกรรม	มีความพร้อมมีความสามัคคีมีความรับผิดชอบยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	มีความพร้อมมีความสามัคคีมีความรับผิดชอบยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นบางครั้ง	มีความพร้อมมีความสามัคคีมีความรับผิดชอบยอมรับฟังความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก	ขาดความพร้อมขาดความสามัคคีและขาดความรับผิดชอบในการทำงาน

แบบทดสอบหลังเรียน

เรื่อง นาฏยศัพท์

คำชี้แจง นักเรียนเลือกข้อที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว แล้วทำเครื่องหมายกากบาท (x) ลงในกระดาษคำตอบ

- จุดหมายของนาฏยศัพท์ให้นักเรียนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติข้อใดสำคัญที่สุด

ก. อนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติไทย	ข. มีความรู้ในการชมนาฏศิลป์ไทย
ค. นำไปใช้เรียนนาฏศิลป์และร่ายอย่างงดงามถูกต้อง	ง. ศึกษาลักษณะท่ารำไทย
- นาฏยศัพท์หมายถึงข้อใด

ก. ศัพท์ทั่ว ๆ ไปใช้ทางนาฏศิลป์	ข. ศัพท์เฉพาะที่ใช้ทางนาฏศิลป์
ค. ศัพท์ที่ใช้ดัดแปลงท่ารำ	ง. ศัพท์ที่ใช้เรียกแทนเทพเจ้า
- นาฏยศัพท์แบ่งออกเป็นกี่หมวด

ก. 4 หมวด	ข. 3 หมวด
ค. 2 หมวด	ง. 1 หมวด
- คำว่า “จรดเท้า” อยู่ในนาฏยศัพท์หมวดใด

ก. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด	ข. นามศัพท์
ค. ศัพท์เสริม	ง. ศัพท์เชื่อม
- ข้อใดจัดอยู่ในหมวดกิริยาศัพท์

ก. ตีไหล่	ข. เกร็งคอ
ค. เปิดคาง	ง. รำแอ้
- ทองสะเอว เป็นนาฏยศัพท์จัดอยู่ในหมวดใด

ก. นามศัพท์	ข. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด
ค. กิริยาศัพท์ ศัพท์เสริม	ง. กิริยาศัพท์ขณะใช้ท่ารำ
- การตั้งวง ข้อใดเป็นเกณฑ์ในการบอกประเภทการตั้งวง

ก. มือ	ข. ส่วนโค้งลำแขน
ค. ปลายนิ้ว	ง. การหักข้อมือ
- ข้อใดไม่ใช่การจับให้สวย

ก. การกรีดนิ้ว	ข. การจรดนิ้ว
ค. การหักข้อมือ	ง. การเล่นนิ้ว
- กิริยาการเคลื่อนไหวมือจากท่ารำหนึ่งไปอีกท่ารำหนึ่ง เรียกว่าอะไร

ก. การสับมือ

ข. การกรีดมือ

ค. การปล่อยมือ

ง. การเดินมือ

10. จากรูปภาพข้างล่าง เป็นนาฏยศัพท์ในข้อใด

ก. จีบหาง

ข. จีบคว่ำ

ค. จีบปรกหน้า

ง. จีบปรกข้าง

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน
เรื่อง นาฏยศัพท์

ข้อ	เฉลย
1	ค
2	บ
3	บ
4	บ
5	ค
6	ง
7	ค
8	ง
9	ง
10	ก

